

Waiting after meat before milk**Talmud Chulin 105a**

Mar Ukva said, 'I, in this regard, am like vinegar the son of wine compared to my father. Whereas my father, if he would eat meat today he would not eat cheese until the same time tomorrow. However I myself, I don't eat it at the same meal, but at the next meal I do eat it'.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קה.

אמר מר עוקבא: אבא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האידינא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא - אכילנא.

Talmud Chulin 105a

Rav Chisda said, 'If one ate meat, it is forbidden to eat cheese'.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קה עמוד א

אמר רב חסדא: אכל בשר - אסור לאכול גבינה.

Rashi Chulin 105a

It is forbidden to eat cheese - because the meat gives off fat which sticks to the mouth and the taste remains for a long time.

רש"י מסכת חולין דף קה.

אסור לאכול גבינה - משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו.

Rambam Hilchot Ma'achalot**Assurot 9; 28**

Someone who ate meat, whether meat of an animal or of poultry, may not eat milk afterwards until they have waited the amount of time

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה כח

מי שאכל בשר בתחלה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת והוא כמו שש שעות מפני הבשר של בין השינים שאינו סר בקינוח.

from one meal to another, which is about six hours, because the meat remains between the teeth and does not come off with cleaning.

Tosefot Chulin 105a

At the next meal - this does not refer to the time between regular meals, from morning until night, but rather even immediately after the meal, provided the table has been cleared and one has said Birkat Hamazon it is permitted, because the Rabbis don't make distinctions (between different lengths of time between meals).

תוספות מסכת חולין דף קה.

לסעודתא אחריתא אכילנא - לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית אלא אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך מותר דלא פלוג רבנן.

Shulchan Aruch YD 89; 1

If someone ate meat, even of poultry or wild animals, they may not eat cheese afterwards until they have waited six hours. Even after that length of time, if there is still meat between their teeth, they must remove it. Someone who chews meat for a baby must also wait (six hours). [Rama: If one finds meat between their teeth after six hours and removes it they must also wash out their mouth before they eat cheese. Some say that one does not have to wait six hours, but immediately after clearing the

table and Birkat Hamazon it is permitted if one washes out one's mouth. The simple custom in our countries is to wait after meat one hour, and afterwards to eat cheese. Nevertheless one must make sure to say Birkat Hamazon after the meat, because then it is considered like another meal, when it is permitted to eat cheese according to the lenient opinion. But without Birkat Hamazon waiting one hour won't help. It makes no difference whether one waits an hour before Birkat Hamazon or afterwards. If one finds meat between the teeth after one hour it must be removed. Some say that one should not say Birkat Hamazon only in order to eat cheese, but we are not particular to observe this. Some are particular to wait six hours after meat before cheese, and this is the correct thing to do.]

Shach YD 89; 8

And this is the correct thing to do - the Maharshal writes that this is the correct thing to do for anyone who has any connection to Torah.

Pitchei Teshuva YD 89; 1

See the Responsa of the Chatam Sofer (73) that a sick person who needs to drink milk for his health, even someone who is only slightly ill, does not need to wait more than one hour after eating meat, and after he has already said Birkat Hamazon he should drink and feel better.

Yechave Da'at 4; 41

For the sake of an ill person it seems obvious that it is permitted for them to have milky foods one hour after a meat meal, and this is the ruling of the Chachmat Adam.

שולחן ערוך יורה דעה סימן פט סעיף א

אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות. ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השינים, צריך להסירו. והלועס לתינוק, צריך להמתין. הגה: ואם מצא אחר כך בשר שבין השינים, ומסירו, צריך להדיח פיו קודם שיאכל גבינה. ויש אומרים דאין צריכין להמתין שש שעות, רק מיד אם סלק ובירך ברכת המזון, מותר על ידי קנוח והדחה. והמנהג הפשוט במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת, ואוכלין אחר כך גבינה. מיהו צריכים לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר, דאז הוי כסעודה אחרת, דמותר לאכול לדברי המקילין. אבל בלא ברכת המזון, לא מהני המתנת שעה. ואין חילוק אם המתין השעה קודם ברכת המזון, או אחר כך. ואם מצא בשר בין שיניו, אחר השעה, צריך לנקרו ולהסירו. ויש אומרים דאין לברך ברכת המזון על מנת לאכול גבינה, אבל אין נזהרין בזה. ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות.

ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן פט סעיף א סק"ח

וכן נכון לעשות - וכ"כ מהרש"ל דכן ראוי לעשות לכל מי שיש בו ריח תורה ע"ש:

פתחי תשובה על שולחן ערוך יורה דעה סימן פט

סעיף א

ועיין בתשובת ח"ס סימן ע"ג דחולה השותה מימי חלב לרפואתו אפילו הוא רק חולה קצת א"צ להמתין אחר אכילת בשר יותר משעה ואחר שכבר בירך ברהמ"ז ישתה וירוח לו ע"ש:

שו"ת יחוה דעת חלק ד סימן מא ד"ה תשובה:

לצורך חולי קצת נראה פשוט שיש להתיר לאכול מאכלי חלב שעה אחת לאחר סעודת בשר. ושכן פסק בחכמת אדם.

Yabia Omer 1; YD 4 (13)

Were I not afraid, I would have said that if one waits more than five and a half hours it is permitted to have milk, even for adults, since the Rambam wrote 'about six hours'. (Furthermore) it is known that within half an hour is considered close, like the Rashbam writes in Pesachim. However more than this is considered too far away, and therefore one may only be lenient within half an hour of the six hours.

שו"ת יביע אומר חלק א - יו"ד סימן ד"ה (יג)
ולולא דמסתפינא הוה אמינא שאם חסר משש שעות פחות מחצי שעה מותר אף לגדולים, שהרי כתב הרמב"ם כמו שש שעות. וידוע דכל תוך חצי שעה חשיב סמוך, וכמ"ש רשב"ם פסחים (קז:), אבל יותר מזה חשיב כמופלג, ולכן ה"נ יש להקל בתוך חצי שעה הסמוכה לשש שעות.

Magen Avot (Meiri) 9

They also discussed the minhag to eat cheese after chicken, but we are stringent to wait five or six hours, like the amount of time between two meals, just the same as after animal meat.

ספר מגן אבות (למאירי) ענין ט
עוד נשאו ונתנו אתנו במה שהם נוהגים לאכול גבינה אחר עוף, ואנו מחמירים עד שישהא שש שעות או חמש כשיעור שבין סעודה לסעודה כדין האמור בבשר בהמה.

Pri Chadash 89; 6

The Halacha is like the Mechaber, that one should not eat cheese after eating meat until one has waited six hours. However, this does not mean precisely six hours, for example in the winter when the days are short, anyone who eats meat in the morning is permitted to eat cheese at lunch time. Similarly if one ate meat in the middle of the day it is permitted to eat cheese in the evening, even though there may be only about four hours between meals. This is agreed by everyone, since the words of the Talmud are 'I don't eat it at the same meal, but at the next meal I do eat it'. This implies that waiting from one meal to the next is sufficient, and there is no difference between long days and short days.

פרי חדש סימן פ"ט אות ו'
ולענין דינא נקטינן כדברי המחבר שלא לאכול גבינה אחר בשר עד שישהא שש שעות ומיהו לאו דוקא שש שעות כגון בחורף שהימים קצרים כל שאכל בשר בשחר מותר לאכול גבינה בסעודת הצהרים. וכן אם אכל בשר בחצי היום מותר לאכול גבינה בערבית אע"ג דליכא בין אכילה לאכילה אלא כמו ד' שעות בקירוב וזה דבר מוסכם לכ"ע דהא לשון בגמר' הו' בהא סעודתא הוא דלא אכילנא. ולסעודתא אנרימא אכילנא משמע דמסעודה לסעודה ש"ד ולא קמפליג בין ימים קצרים לימים ארוכים.

Waiting after milk before meat**Talmud Chulin 105a**

Rav Chisda said, 'If one ate meat, it is forbidden to eat cheese, but if one ate cheese it is permitted to eat meat'.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קה עמוד א
אמר רב חסדא: אכל בשר - אסור לאכול גבינה, גבינה - מותר לאכול בשר.

Talmud Chulin 105b

Igra the father-in-law of Rabbi Abba taught: Chicken and cheese may be eaten without concern. He taught it and he explained it: Without washing one's hands or rinsing one's mouth in between. Rav Yitzchak son of Rav Mesharshia visited Rav Ashi's home. They brought him cheese, and he ate it. They brought him meat, and he ate it, without washing his hands. They said to him, 'But didn't Igra the father-in-law of Rabbi Abba teach that chicken and cheese may be eaten without concern - this implies chicken and cheese but not meat and cheese'. He answered them, 'This only applies at night (that one must be careful), but during the day I can see (that my hands are clean).

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קד עמוד ב

תנא אגרא חמוה דרבי אבא: עוף וגבינה נאכלין באפיקורין, הוא תני לה והוא אמר לה: בלא נטילת ידים ובלא קינוח הפה. רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי רב אשי, אייתו ליה גבינה - אכל, אייתו ליה בשרא אכל, ולא משא ידיה; אמרי ליה: והא תאני אגרא חמוה דרבי אבא עוף וגבינה נאכלין באפיקורין, עוף וגבינה - אין, בשר וגבינה לא! אמר להו: הני מיילי - בליליא, אבל ביממא - הא חזינא.

Shulchan Aruch YD 89; 2

Someone who eats cheese is permitted to eat meat immediately afterwards, provided that they check their hands to make sure there is not cheese stuck to them. If it is night and they can't see well, they must wash their hands. They must also rinse their mouth and clean it. Cleaning means to chew bread and clean their mouth thoroughly, or use anything else to clean it, apart from wheat, dates or vegetables, since they stick to the gums and don't clean well. Afterwards they must rinse their mouth with water or with wine.

שולחן ערוך יורה דעה סימן פט סעיף ב

אכל גבינה, מותר לאכול אחריו בשר, מיד, ובלבד שיעיין ידיו שלא יהא שום דבר מהגבינה נדבק בהם. ואם היה בלילה, שאינו יכול לעיין אותם היטב, צריך לרחצם. וצריך לקנח פיו ולהדיחו. והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה, חוץ מקימחא ותמרי וירקא, לפי שהם נדבקים בחניכים (פ' מקום למעלה מבית הבליעה קרוב לשיניים) ואין מקנחים יפה. ואחר כך ידח פיו במים או ביון.

Shach YD 89; 9

Nevertheless the Tur writes in the name of the Rif that one must wash one's hands even during the day, since sometimes the cheese is fatty and sticks to the hands and won't be noticed. This is also the opinion of the Acharonim and the Ateret Zahav and this is the minhag.

ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן פט סעיף ב

מיהו הטור כתב בשם הר"ף שיש לרחצם אף ביום לפי שלפעמים הגבינה שמינה ונדבקות בלחלוחית הידים ולא אדעתיה וכן דעת האחרונים וכ"כ העט"ז דכן נוהגין:

Shulchan Aruch YD 89; 3

[Rama: Some people are stringent even with meat after cheese, and this is the custom. One should not eat even chicken after any hard cheese, just like cheese after meat. Some are lenient and one should not protest, but they must wash and rinse their mouth and wash their hands. Nevertheless it is better to be stringent.]

שולחן ערוך יורה דעה סימן פט

הגה: ויש מחמירין אפילו בבשר אחר גבינה, וכן נוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלין אחריה אפילו בשר עוף, כמו בגבינה אחר בשר. ויש מקילין. ואין למחות, רק שיעשו קינוח והדחה ונטילת ידים. מיהו טוב להחמיר.

Shach YD 89; 15

All hard cheese - Any cheese which has matured for six months is considered hard cheese.

ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן פט סעיף טו
שכל שהגבינה קשה - ומן הסתם אם היא ישנה ו'
חדשים חשיבה קשה.

Kitzur Shulchan Aruch Basar B'Chalav 11; 8-9

Some say that most of the hard cheese nowadays which is called yellow cheese, since it does not mature for six months and is not wormy, therefore it does not have the status of hard cheese, and there is no requirement to wait between eating and eating meat. The status of this cheese is the same as regular cheese as we explained above.

קיצור שו"ע הלכות בשר בחלב סימן י"א הלכה ח-ט
יש אומרים שרוב הגבינות הקשות שבזמננו,
הנקראות גבינות צהובות, מכיון שאין עומדות ששה
חדשים, וגם אין מתולעות, ולכן אין להן דין גבינה
קשה, ואין צריך להמתין בין אכילתן לאכילת בשר,
ודיין כדן סתם גבינות שביארנו בריש פרק זה.
ויש אומרים שבכל הגבינות הקשות שבזמננו, דהיינו
הגבינות הצהובות, יש לנהוג כדן גבינה קשה,
ולהמתין בין לבין אכילת בשר, כדרך שממתין בין
אכילת בשר לאכילת חלב.

There are some who say that all of the hard cheese nowadays, i.e. yellow cheese, one should treat it as if it is hard cheese, and wait between it and meat the same time as they wait after meat before eating milk.

Beit Yosef OC 173

Some are stringent not to eat meat after cheese in the same meal, based on the Zohar which says (Mishpatim 125a): Anyone who eats these foods together within one hour or within in the same meal causes bad judgement to be passed on the world.

בית יוסף אורח חיים סימן קעג
ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה
בסעודה אחת מפני שכתוב בספר הזוהר פרשת
משפטים (קכה.) וז"ל אשכחן דכל מאן דאכיל האי
מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא
גרים לאתערא דינין בעלמא.

Pareve food cooked in meaty pots or milky pots**Shulchan Aruch 89; 3**

[Rama: The custom nowadays is to be stringent not to eat cheese after a meaty dish, just the same as after meat itself, and one should not change the minhag or break down fences. Nevertheless, if there is no meat in the dish, but it was only cooked in a meat pot, it is permitted to eat cheese afterwards (immediately) and there is no custom to be stringent.]

שולחן ערוך יורה דעה סימן פט סעיף ג'
הג"ה ונהגו עכשיו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר
תבשיל בשר, כמו אחר בשר עצמו, ואין לשנות
ולפרוץ גדר (ארוך וב"י). מיהו אם אין בשר בתבשיל,
רק שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו
גבינה (שם), ואין בו מנהג להחמיר.